

PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cofnodion y cyfarfod rhithwir a gynhaliwyd ar 20 Ebrill 2021

- YN BRESENNOL:** Y Cyngorydd Peter Rogers (Cadeirydd)
Mr Dilwyn Evans (Aelod Lleyg)(Is-gadeirydd)
- Cynghorwyr John Griffith, Richard Griffiths, G.O. Jones (o eitem 6 ymlaen), Dylan Rees.
- WRTH LAW:** Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151
Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg (AS)
Prif Archwilydd (Gogledd Orllewin Cymru)
Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad (GM)
Swyddog Pwyllgor (ATH)
- YMDDIHEURIADAU:** Y Cynghorwyr Alun Roberts, Margaret M. Roberts, Mrs Annwen Morgan (Prif Weithredwr), Mr Dylan Williams (Dirprwy Brif Weithredwr)
- HEFYD YN BRESENNOL:** Y Cyngorydd Robin Williams (Aelod Portffolio dros Gyllid), Mr Alan Hughes (Arweinydd Archwilio Perfformiad - Archwilio Cymru). Yvonne Thomas (Rheolwr Archwilio Ariannol – Archwilio Cymru), Uwch Archwilydd – CSYM (NR)
-

1 DATGANIAD O DDIDDORDEB

Ni dderbyniwyd unrhyw ddatganiad o ddiddordeb.

2 COFNODION Y CYFARFOD BLAENOROL

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio a gynhaliwyd ar 9 Chwefror 2021 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi –

- Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg ei bod wedi bod mewn cysylltiad â'r Tîm Hyfforddi a Datblygu Adnoddau Dynol i ofyn am atgoffa'r aelodau hynny o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio nad oeddent eto wedi cwblhau'r modiwl E-ddysgu ymwybyddiaeth seiberddiogelwch o'r angen i wneud hynny gan ei fod yn hyfforddiant gorfodol. Mewn ymateb i sylwadau gan Aelodau, cynigiodd ofyn i'r Tîm Hyfforddi a Datblygu Adnoddau Dynol ail anfon y nodyn atgoffa rhag ofn bod rhai Aelodau wedi methu'r nodyn atgoffa gwreiddiol. Er mwyn gwneud mynediad yn haws byddai hefyd yn gofyn i ganllawiau ar gyfer cael mynediad i'r Porth E-Ddysgu drwy liniadur gael eu cynnwys. Derbyniodd y Pwyllgor y cynnig.

CAM GWEITHREDU: Bod y Pennaeth Archwilio a Risg yn gofyn i'r Tîm Hyfforddi a Datblygu Adnoddau Dynol ail anfon y nodyn at aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ein hatgoffa o'r angen i gwblhau'r modiwl E-ddysgu Ymwybyddiaeth Seiberddiogelwch os nad ydynt eisoes wedi gwneud hynny, ac i roi arweiniad ar gael mynediad i'r Porth E-Ddysgu drwy liniadur.

- Cyfeiriwyd at yr oedi wrth ardystio hawliadau Budd-dal Tai a godwyd yn y Crynodeb Archwilio a gyflwynwyd i gyfarfod blaenorol y Pwyllgor - yn benodol a wnaed cynnydd i alluogi'r Adran Gwaith a Phensiynau i ryddhau'r cymorthdaliadau sy'n weddill o tua £5m, ac effaith hyn ar sefyllfa ariannol y Cyngor.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 fod y Swyddog o fewn y Gwasanaeth Cyllid sy'n arwain y gwaith o gwblhau'r hawliadau cymhorthdal hefyd yn ymwneud â chyhoeddi biliau'r Dreth Gyngor sydd wedi cymryd rhan helaeth o fis Mawrth a dechrau mis Ebrill; roedd gweithiwr cymorth asiantaeth a oedd yn helpu gyda'r gwaith profi ar gyfer yr hawliadau cymhorthdal hefyd wedi gadael i wneud swydd arall a olygai fod yn rhaid llenwi'r bwlch hwnnw gan arwain at rywfaint o oedi. Serch hynny, y nod o hyd yw cwblhau cais am gymhorthdal Budd-dal Tai 2018/19 erbyn diwedd mis Mai, 2021 ac mae llythyr barn archwilio allanol wedi'i ddrafftio; mae'r gwaith profi ar hawliadau cymhorthdal 2019/20 wedi'i wneud a bydd yr archwiliad yn cael ei gwblhau unwaith y bydd hawliad 2018/19 wedi'i ardystio. Fodd bynnag, bydd cwblhau cais am gymhorthdal 2018/19 ynddo'i hun yn rhyddhau cyfran sylweddol o gyfanswm y cymorthdaliadau sy'n weddill o £5m a ddelir gan yr Adran Gwaith a Phensiynau. Byddai cwblhau hawliad 2019/20 erbyn diwedd mis Mehefin wedyn yn dod â'r broses yn ôl ar y trywydd iawn. Yna, bydd angen i'r cais drafft am gymhorthdal cyn archwilio ar gyfer 2020/21 gael ei gyflwyno erbyn y dyddiad cau ar 30 Ebrill gyda dyddiad cwblhau'r archwiliad, o 30 Tachwedd 2021; bydd cyrraedd y targedau hyn yn golygu bod y broses hawliadau Cymhorthdal Tai wedi'i diweddarau.

Ychwanegodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, mewn awdurdodau llai fel Ynys Môn, nad yw bob amser yn bosibl neilltuo nifer o staff ar gyfer gwaith cymhorthdal budd-dal Tai; a bod gan y swyddog sy'n gyfrifol am hyn yn Ynys Môn ddyletswyddau eraill hefyd. Yn ogystal â hyn, mae'r hawliad Cymhorthdal Tai yn gymhleth ac mae angen gwybodaeth fanwl am sut y caiff yr hawliad ei lunio; felly nid yw'n waith y mae modd i aelod arall o staff ei wneud yn hawdd. Byddai gwallau wrth lunio'r hawliad yn arwain at ymholiadau archwilio a bran maes o law.

Derbyniodd y Pwyllgor y diweddariad a ddarparwyd, a'i nodi.

3 DIWEDDARIAD AR STRATEGAETH A BLAENORIAETHAU ARCHWILIO MEWNOL 2020/21

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn diweddarau gweithgarwch y Pwyllgor Archwilio Mewnol ar 6 Ebrill 2021 i'w ystyried. Darparodd yr adroddiad grynodedd o'r archwiliadau a gwblhawyd ers yr adroddiad diwethaf i'r Pwyllgor ym mis Chwefror, 2021. Hefyd rhoddwyd gwybodaeth am y llwyth gwaith presennol a'r blaenoriaethau ar gyfer y tymor byr i ganolog wrth symud ymlaen yng nghyd-destun cynnal dull ystwyth er mwyn diwallu anghenion y Cyngor mewn amgylchedd risg a rheoli sy'n newid yn barhaus.

Diweddarodd y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg y Pwyllgor mewn perthynas â'r canlynol –

- Y gwaith sicrwydd a gwblhawyd ers y diweddariad diwethaf gan gyfeirio at y tabl ym mharagraff 4 o'r adroddiad a oedd yn cynnwys un archwiliad y cyhoeddwyd adroddiad terfynol ar ei gyfer. Mae hyn yn ymwneud ag Archwiliad Thematig o Ysgolion Cynradd - Casglu Incwm - Ail Archwiliad Dilyn-i-Fyny a arweiniodd at farn sicrwydd rhesymol heb nodi unrhyw risgiau/materion.
- Gwaith ar y gweill fel y dangosir gan y tabl ym mharagraff 5 o'r adroddiad sy'n cynnwys tri archwiliad sydd ar y gweill mewn meysydd sy'n ymwneud â TG (ar y cyd â Chyngor Dinas Salford); nodi anfonebau dyblyg ac adennill taliadau dyblyg a rheoli argyfwng (sicrwydd llinell flaen). Mae'r archwiliadau hyn yn deillio o gais Swyddog a/neu

am eu bod yn gysylltiedig â Covid-19 ac yn cael eu hystyried yn risg uchel ac yn cael blaenoriaeth i'w cwblhau fel eu bod yn cefnogi'r Farn Archwilio Mewnol Blynyddol ar gyfer 2020/21. Disgwylir i ganfyddiadau'r archwiliad gael eu hadrodd i gyfarfod y Pwyllgor ym mis Mai (mae'r cyfarfod ym mis Mehefin wedi'i glustnodi ar gyfer ystyried Datganiad Cyfrifon drafft 2020/21).

- Gwaith a ddygwyd ymlaen i 2021/22 sy'n cynnwys y pedwar archwiliad a nodir o dan baragraff 6 o'r adroddiad - Gosod Tai; Tai - Digartrefedd; Adennill Dyledion i'r Cyngor a Thaliadau Gofal Arbennig i'r Gweithlu Gofal Cymdeithasol.
- Y camau sy'n weddill ar 6 Ebrill fel y'u dangosir yn y dangosfwrdd 4action yn Atodiad 1 yr adroddiad. Ehangir arnynt mewn adroddiad ar wahân o dan eitem 4 ar yr agenda.
- Mae gwaith ymchwilio yn darparu cymorth yn benodol gyda thri ymchwiliad ar gais Adnoddau Dynol. Mae dau ohonynt bellach wedi'u cwblhau ac un sy'n parhau.

Wrth ystyried y wybodaeth cododd y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- Y rhesymeg dros ymgysylltu â Chyngor Dinas Salford i gynorthwyo gyda'r archwiliad TG pan fyddai disgwyl i awdurdod lleol arall yng Nghymru fod yn fwy cyfarwydd â systemau, prosesau a threfniadau Archwilio Mewnol y Cyngor.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod yr archwiliad TG yn faes technegol iawn ac nad oes llawer o archwilwyr TG medrus ar gael. Mae Cyngor Dinas Salford wedi sefydlu ei hun dros nifer o flynyddoedd fel arbenigwr yn y maes hwn ac mae ganddo Archwilwyr Mewnol ymroddedig sydd wedi'u hyfforddi ym maes TG. Mae'n cynnig gwasanaeth ar gyfer pob cyngor yng Ngogledd Orllewin Lloegr ac mae Ynys Môn wedi defnyddio ei arbenigedd yn flaenorol, fel y mae cynghorau eraill yng Ngogledd Cymru. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi cyrraedd eithaf ei allu o ran TG ac mae Ynys Môn yn awdurdod rhy fach i gael ei weithwyr archwilio proffesiynol ei hun, sy'n wir am y rhan fwyaf o dimau Archwilio Mewnol awdurdodau lleol yng Nghymru. Mae'r archwiliad yn cael ei gynnal ar sail gydweithredol sy'n golygu, yn ogystal â helpu Cyngor Dinas Salford i gyflawni'r archwiliad, y bydd y tîm Archwilio Mewnol yn dysgu o'r ymgysylltu.

- A yw'r swyddogaeth Archwilio Mewnol wedi'i staffio'n ddigonol i allu ymdopi â'i llwyth gwaith presennol, yn enwedig yng ngoleuni'r risgiau ychwanegol y mae'r pandemig wedi'u creu sy'n gofyn am oruchwyliaeth archwilio mewnol.

Derbyniodd y Pennaeth Archwilio a Risg ei bod wedi bod yn flwyddyn heriol ac mae'r Gwasanaeth wedi cefnogi'r Cyngor yn ei ymateb i argyfwng Covid-19 gydag un aelod o'r tîm yn cael ei adleoli i'r prosiect Profi ac Olrhain ac un arall i'r prosiect Grantiau Cymorth Busnes a ddaeth ag elfen o sicrwydd i'r broses honno. Mae un aelod arall o'r tîm yn parhau i fod ar secondiad i'r Gwasanaeth Cyfrifeg tan ddiwedd mis Awst, 2021. Er bod y ffaith bod un aelod o'r tîm yn gweithio mewn adran arall yn cael effaith, gall hefyd dalu ar ei ganfed drwy'r wybodaeth, y sgiliau a'r profiad ychwanegol y gall yr aelod o'r tîm eu defnyddio wedyn ar ôl dychwelyd at y tîm. Mae'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi addasu ei waith yn ystod y flwyddyn ddiwethaf er mwyn helpu'r Cyngor i ymateb i argyfwng Covid 19 a pharhau i ddarparu gwasanaethau rheng flaen yn ystod y cyfnod hwnnw. Bydd Archwilio Mewnol yn parhau i fod yn hyblyg yn y flwyddyn i ddod a bydd yn blaenoriaethu ei waith yn unol ag anghenion y Cyngor.

Penderfynwyd nodi darpariaeth sicrwydd a blaenoriaethau Archwilio Mewnol wrth symud ymlaen.

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

4 MATERION A RISGIAU ARCHWILIO MEWNOL SYDD ANGEN SYLW

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a roddodd y wybodaeth ddiweddaraf am statws a manylion y risgiau sy'n weddill y mae'r Archwiliad Mewnol wedi'u cyflwyno i'r Pwyllgor eu hystyried.

Adroddodd y Prif Archwilydd ar y prif bwyntiau fel a ganlyn –

- Mai dyma'r tro cyntaf i adroddiad manwl sy'n amlinellu perfformiad cyffredinol wrth fynd i'r afael â chamau archwilio gael ei gyflwyno i'r Pwyllgor ers gweithredu'r system olrhain 4action newydd sydd wedi'i huwchraddio. Mae'r system newydd wedi bod yn llwyddiannus iawn wrth wella prosesau dilynol ac olrhain gweithredoedd Archwilio Mewnol.
- Mae'r dangosfwrdd 4action sy'n rhoi cipolwg amser gwirioneddol ar y perfformiad cyfredol wrth fynd i'r afael â chamau gweithredu sy'n weddill wedi'i ddatblygu a'i fireinio. Caiff camau hwyr eu monitro'n barhaus sy'n golygu bod diweddiadau ar unwaith gan reolwyr ar y cynnydd a wneir i fynd i'r afael â nhw.
- Bod dangosfwrdd gwasanaeth pwrpasol i gynorthwyo Penaethiaid Gwasanaeth a'u timau rheoli i fonitro a rhoi'r wybodaeth ddiweddaraf am eu gweithredoedd hefyd wedi'i ddatblygu. Ar hyn o bryd rydym yn treialu'r dangosfwrdd gyda'r gwasanaeth Adnoddau ac os bydd yn llwyddiannus byddwn yn bwrw ymlaen i'w ddefnyddio'n helaethach ar draws y Cyngor yn ystod 2021-22. Yn anffodus, mae argyfwng Covid-19 wedi cyfyngu ar ein gallu i gyflwyno'r system 4action newydd i wasanaethau a darparu hyfforddiant ac ati fel bod rheolwyr yn gallu defnyddio ei swyddogaethau yn llawn. Wrth i'r pandemig gilio, byddwn yn aildechrau'r gwaith hwn.
- Fel ar 31 Mawrth, 2021 roedd 60 o gamau gweithredu sy'n weddill yn cael eu holrhain yn 4action ac mae 20 ohonynt yn cael eu graddio'n rhai "pwysig" (ambr) a 40 yn rhai "cymedrol" (melyn) o ran eu blaenoriaeth risg (fel y dangosir yn Graff 1). Ni chodwyd unrhyw faterion coch yn ystod y flwyddyn ac nid oes unrhyw faterion/risgiau coch sy'n weddill ar hyn o bryd. Mae'r camau gweithredu sy'n weddill rhwng y cyfnod 2014/15 a 2020/21 gyda'r mwyafrif yn ymwneud â'r ddwy flynedd ariannol ddiwethaf. Mae'r hynaf sy'n dyddio'n ôl i 2014/15, yn ymwneud â'r angen am wiriadau annibynnol rheolaidd o adroddiadau cyflogres ac mae'n mynd rhagddo'n dda o ran ei gwblhau. Mae'r camau sy'n weddill o 2016/17 yn ymwneud â'r angen i wasanaethau roi sicrwydd bod eu gweithgarwch caffael yn effeithiol yn y broses flynyddol o herio gwasanaethau. Disgwylir i'r cam gweithredu hwn fod wedi'i gwblhau ar gyfer y broses her gwasanaeth nesaf.
- Ar hyn o bryd mae dau gam gweithredu sydd wedi cyrraedd eu dyddiad targed ac sydd felly'n hwyr fel y dangosir yn Graff 2. Mae'r cam gweithredu 'hwyr' yn ymwneud â hyfforddiant i staff TG o ran eu cyfrifoldebau pe bai digwyddiad TG yn golygu bod angen cymryd camau adfer. Pennir sut y byddwn yn bwrw ymlaen â'r cam gweithredu hwn unwaith y bydd y camau dilyn-i-fyny ar gyfer archwiliad ffurfiol o Wytwnch TG wedi'i gynnal yn Ebrill 2021. Mae'r camau cysylltiedig "cymedrol" hwyr yn ymwneud â'r angen am wiriadau rheolaidd, annibynnol o adroddiadau cyflogres ac fel y cyfeiriwyd atynt yn flaenorol, mae'r gwaith bellach bron wedi'i gwblhau, ond bydd angen iddo ymsefydlu o fewn y gwasanaeth fel tasg arferol.
- O ganlyniad i waith Archwilio Mewnol yn 2020/21, codwyd cyfanswm o 21 o faterion/risgiau a oedd yn gofyn am sylw gan reolwyr (Graff 3). O'r rhain, dosbarthwyd 7 yn rhai "pwysig" a 14 yn rhai "cymedrol" (Graff 4). O'r camau gweithredu a godwyd gennym ac a oedd i fod i gael eu cwblhau yn 2020/21, roedd y rheolwyr wedi mynd i'r afael â chwech o rai blaenoriaeth risg gymedrol cyn 31 Mawrth 2021, sy'n cynrychioli perfformiad o 100% yn y maes hwn. Roedd pob un o'r chwech yn ymwneud ag archwiliad hunanasesu Covid-19 a gynhaliwyd gennym yng nghyfnod cynnar y pandemig ym mis Ebrill 2020.
- Mae Graffiau 5 a 6 yn dangos statws cyfredol pob un o'r camau gweithredu h.y. a ydyn nhw 'yn cael sylw', 'heb gychwyn' neu 'wedi cau' a'u dilysu gan Archwilio Mewnol. Mae Graff 5 yn dangos statws yr holl gamau gweithredu, waeth erbyn pa bryd y cytunodd y rheolwyr i fynd i'r afael â nhw - rhoddyd sylw i 40% ohonynt ac mae 38% wedi'u dilysu gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol. Mae'r 2% sy'n weddill yn ymwneud â chamau

gweithredu o archwiliad Gwytnwch TG, y byddwn yn ei ddilyn i fyny'n ffurfiol ym mis Ebrill 2021. Mae a wnelo hanner y camau gweithredu sydd heb ddechrau â dau archwiliad a gwblhawyd tua diwedd y flwyddyn sy'n gysylltiedig â Thaliadau - Cynnal Cyflenwyr a'r Panel Rhiant Corfforaethol na chyrhaeddwyd y dyddiad cwblhau penodol ar eu cyfer eto.

- Mae Graff 6 yn dangos statws yr holl gamau gweithredu sydd wedi cyrraedd eu dyddiad targed. O'r rhain, mae'r rheolwyr wedi rhoi sylw i fwy na 90% gyda gwaith ar y gweill ar gyfer y gweddill. Weithiau caiff dyddiadau targed eu hymestyn ond dim ond os yw gwasanaethau'n gallu dangos rheswm dilys dros yr estyniad. O ganlyniad i argyfwng Covid 19 mae nifer o derfynau amser wedi'u hymestyn ar gyfer gwasanaethau y mae eu blaenoriaeth dros y 12 mis diwethaf wedi canolbwyntio ar ymateb i'r pandemig.

Wrth drafod yr adroddiad cododd y Pwyllgor y materion canlynol –

- Er eu bod yn cydnabod bod gwaith yn mynd rhagddo ar gamau gweithredu sy'n weddill nad ydynt wedi'u cwblhau'n llawn eto, roedd y Pwyllgor yn siomedig o glywed bod un o'r camau hynny'n dyddio'n ôl i 2014/15 ac un arall i 2016/17; gofynnodd y Pwyllgor am eglurder ynghylch esboniad y rheolwyr am beidio â mynd i'r afael yn llawn â'r materion hyn ar y sail po hiraf y bydd y materion hyn heb eu datrys, y mwyaf yw'r risg y byddant yn datblygu'n rhywbeth mwy.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y camau sy'n weddill o 2014/15 yn ymwneud â'r Gyflogres sydd wedi bod yn destun ailstrwythuro er amser hir. Er bod y camau sy'n weddill yn ymwneud â rheolaeth sy'n ei gwneud yn ofynnol i gynnal gwiriadau annibynnol rheolaidd o adroddiadau cyflogres bellach ar waith, mae angen i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol fod yn fodlon bod y dasg hon wedi ymsefydlu mewn gwaith cyflogres o ddydd i ddydd dros gyfnod o amser. Mae'r camau sy'n weddill o 2016/17 yn ymwneud â chaffael ac mae'n deillio o archwiliad caffael a gynhaliwyd rai blynyddoedd yn ôl a oedd yn awgrymu nad oes gan y Cyngor unrhyw ddull ar gyfer mesur effeithiolrwydd ei weithgarwch caffael. O ganlyniad i edrych ar sut y gwnaeth cynghorau eraill ymgymryd â'r dasg hon a'r ffaith bod Llywodraeth Cymru wedi dweud bod angen llunio adroddiad ond yna'n dweud nad oedd angen gwneud hynny, mae wedi cymryd amser i benderfynu ar y ffordd orau o roi sicrwydd i'r Cyngor ynghylch effeithiolrwydd ei weithgarwch caffael. Cytunwyd maes o law â'r Rheolwr Caffael a'r Swyddog Adran 151 mai'r dull ar gyfer gwneud hynny fyddai drwy'r broses herio gwasanaethau lle byddai'n rhaid i wasanaethau yn ystod y broses honno roi sicrwydd bod eu gweithgarwch caffael yn effeithiol. Collwyd y cyfle i brofi'r dull ym mhroses herio gwasanaethau'r llynedd a gan mai unwaith y flwyddyn y cynhelir y broses, bu'n rhaid ei gohirio tan y broses her gwasanaeth nesaf yn yr hydref.

- O safbwynt achosion lle mae adolygiad archwilio yn codi materion ar draws yr ystod o lefelau blaenoriaeth risg mawr, cymedrol a bach, dylid rhoi mwy o amlygrwydd i'r prif faterion ac, os oes angen, eu dwyn ymlaen i weithredu arnynt ar y sail os gadewir nhw am gyfnod o amser mae perygl y bydd yr ysgogiad a'r cymhelliant i fynd i'r afael â'r materion hynny'n lleihau. Os felly, mae angen edrych o'r newydd a/neu ailasesu camau gweithredu yn hytrach na dim ond ailedrych arnynt.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn cymryd pob risg/mater a godwyd a'r camau rheoli a gynigir i fynd i'r afael â nhw ar sail yr hyn a nodir a chytunir ar ddyddiad gweithredu gyda'r rheolwyr – mewn rhai achosion mae'r rheolwyr yn or-optimistaidd wrth amcangyfrif yr amser a gymerir i fynd i'r afael yn llawn â mater a godwyd ac fe'i cynghorir ar amserlen gyraeddadwy. Gall y broses ddemocrataidd, yn enwedig os oes newid mewn polisi ac ymgynghori'n digwydd, gymryd amser ac mewn achosion lle caiff systemau eu hailgynllunio neu wasanaethau eu hailstrwythuro, fel yn y Gyflogres, gall y broses gymryd mwy o amser. Er bod Archwilio Mewnol yn gwahaniaethu rhwng risgiau/materion mawr a chymedrol, rhoddir yr un amlygrwydd i'r ddau pan gânt eu dilyn i fyny gan y rheolwyr. Er bod Archwilio Mewnol yn ceisio mynd ar drywydd pob cam

gweithredu sy'n weddill i sicrhau eu bod yn cael eu cwblhau, ni fyddai'n caniatáu i gamau gweithredu mewn perthynas â materion/risgiau a ystyrir yn flaenoriaeth risg fawr fod yn destun oedi hirfaith. Fel y nodir yn yr adroddiad, mae'r "hen" gamau gweithredu sy'n dyddio'n ôl i 2014/15 a 2016/17 yn cael eu graddio'n rhai "cymedrol" o ran blaenoriaeth risg.

Ychwanegodd y Pennaeth Archwilio a Risg, pan gyflwynwyd y system olrhain 4action newydd, fod tua 380 o argymhellion hanesyddol wedi'u hasesu'n unigol a barnwyd bod 60 yn ddigon pwysig i'w dwyn ymlaen ar gyfer monitro a dilyn i fyny parhaus.

Cadarnhaodd y Prif Archwilydd nad oes unrhyw risgiau/materion o bwys mawr sy'n fwy na blwyddyn oed.

Wrth ystyried pa mor aml y dylid cyflwyno adroddiad manwl ar faterion sy'n weddill a risg a godir gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol i'r Pwyllgor, arweiniwyd yr Aelodau gan gyngor y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd o'r farn y byddai adroddiad bob chwe mis yn bodloni'r gofynion o ran cyfrifoldebau llywodraethu'r Pwyllgor ac y byddai modd ei gyflawni hefyd o fewn llwyth gwaith presennol y tîm Archwilio Mewnol.

Penderfynwyd –

- **Nodi cynnydd y Cyngor wrth fynd i'r afael â'r Materion/Risgiau Archwilio Mewnol sydd angen sylw.**
- **Bod adroddiad manwl ar y Materion/Risgiau Archwilio Mewnol sydd angen sylw yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor ddwywaith y flwyddyn.**

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

5 STRATEGAETH ARCHWILIO MEWNOL DDRAFFT 2021/22

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys y Strategaeth Archwilio Mewnol ddrafft ar gyfer 2021/22 i'r Pwyllgor ei ystyried.

Tynnodd y Pennaeth Archwilio a Risg sylw at elfennau allweddol canlynol y Strategaeth Archwilio –

- Y cyd-destun presennol lle mae amgylchiadau digynsail pandemig y coronafeirws byd-eang wedi llunio'r rhagolygon ar gyfer 2021/22 gan arwain at ailffocysu blaenoriaethau.
- Mabwysiadu dull ystwyth sy'n seiliedig ar risg o ddarparu archwiliadau sy'n golygu y bydd gweithgarwch archwilio mewnol yn cyd-fynd â'r cofrestrau risg corfforaethol. Mewn gweithgarwch archwilio ystwyth mae gweithgarwch yn seiliedig ar risgiau ac anghenion y sefydliad; canolbwyntir ar gydweithredu a chyfathrebu rhwng y tîm archwilio a rhanddeiliaid, mae'r flaenoriaeth ar gyflymder ac effeithlonrwydd sy'n arwain at broses symlach ac archwilio cyflymach.
- Defnyddio'r model tair llinell (Llinell gyntaf - swyddogaethau gweithredol; ail linell - swyddogaethau sy'n cefnogi, monitro a hwyluso e.e. Cyfreithiol, Sicrhau Ansawdd, Diogelwch Gwybodaeth; trydedd linell - swyddogaethau sy'n rhoi sicrwydd annibynnol e.e. rheoleiddwyr mewnol ac allanol) fel fframwaith i ddod â ffynonellau sicrwydd at ei gilydd. Bydd yr Archwiliad Mewnol yn gweithio gyda'r llinell gyntaf a'r ail linell i ddarparu'r sicrwydd hwn a bydd Tîm Busnes a Pherfformiad Corfforaethol y Cyngor yn cefnogi Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor.
- Mae canolbwyntio ar yr hyn sydd bwysicaf i'r Cyngor yn golygu mai'r rhan fwyaf o weithgarwch Archwilio Mewnol fydd adolygiad o'r risgiau gweddilliol coch ac ambr ar y

Gofrestr Risg Gorfforaethol gan gynnwys y saith maes risg a restrir yn yr adroddiad lle mae'r Cyngor wedi asesu'r risg gynhenid a gweddilliol fel risgiau Coch.

- Adolygu'r gwaith o reoli cofrestr risg Covid-19 er mwyn sicrhau bod yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth yn parhau i reoli'r risgiau sy'n gysylltiedig â'r pandemig yn effeithiol.
- Rheoli'r risg o dwyll sydd wedi'i waethygu gan y pandemig presennol. Yn ystod 2021/22 bydd y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn darparu hyfforddiant a phhecyn e-Ddysgu i godi ymwybyddiaeth a darganfod twyll yn y sefydliad; ymgymryd â gweithgareddau i fynd i'r afael â thwyll, atal llwgrwobrwyo a llygredd, atal gwyngalchu arian ac atal ariannu terfysgaeth. Byddwn yn diweddarau'r Cynllun Ymateb i Dwyll yn unol â hynny..
- Cynnal adolygiadau o feysydd mewn ymateb i asesiad Penaethiaid Gwasanaeth o faterion risg a rheoli cyfredol fel yr amlinellir yn yr adroddiad.
- Ailddechrau gwaith a nodwyd ac a gynlluniwyd cyn y pandemig pan gafodd adnoddau mewnol eu hadleoli a chanolbwyntio ar gefnogi'r ymateb brys.
- Parhau i weithredu'r broses ddilynol a sefydlwyd i sicrhau bod y rheolwyr wedi mynd i'r afael yn effeithiol â'r risgiau a godwyd gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol.
- Gweithredu cyfres symlach o fesurau perfformiad i bennu effeithiolrwydd gwaith yr Archwiliad Mewnol.
- Ymrwymo i hyfforddi a datblygu staff y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn barhaus. Mae'r tîm yn parhau i gynnwys llawer iawn o brofiad archwilio mewnol ac allanol ynghyd â chymysgedd ardderchog o gymwysterau proffesiynol. Mae trosiant staff yn parhau i fod yn broblem er gwaethaf ymarfer recriwtio diweddar. Fodd bynnag, mae'r profiad a gafwyd y llynedd wedi rhoi cyfle gwerthfawr i ddysgu ac, ynghyd â thîm newydd ac ymroddedig a meddalwedd olrhain gweithredu newydd, mae wedi rhoi'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol mewn sefyllfa dda i gyflawni ei strategaeth.

Wrth drafod yr adroddiad a'r strategaeth, gwnaeth y Pwyllgor y pwyntiau canlynol –

- O ran y risg goch ddynodedig mewn perthynas â'r gostyngiad gwirioneddol yng nghyllid y Cyngor a'r effaith bosibl ar wasanaethau, blaenoriaethau a gwydnwch ariannol y Cyngor, cyfeiriwyd at yr her gyfreithiol i benderfyniad Cyngor Gwynedd i godi ei bremiwm treth gyngor ar ail gartrefi i 100%. Pe bai'r her yn llwyddiannus, roedd y Pwyllgor am wybod a oedd goblygiadau i'r Cyngor hwn o ran gorfod ad-dalu premiymau a dalwyd ac a oes angen ei nodi fel risg.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 ei fod yn deall bod yr her gyfreithiol wedi'i gosod ar y sail bod y cynnydd yn y premiwm ail gartrefi a gymeradwywyd gan Gyngor Gwynedd yn annheg ac yn gwahaniaethu. Mae Deddf Tai Cymru 2014 yn caniatáu i awdurdodau lleol godi premiwm o hyd at 100% o gyfradd safonol y dreth gyngor ar gartrefi gwag hirdymor ac ail gartrefi yn eu hardaloedd sy'n golygu bod Cyngor Gwynedd felly wedi gweithredu o fewn ei hawliau cyfreithiol. Bydd llys yn debygol o edrych ar y broses o wneud y penderfyniad a'r broses ymgynghori a gynhaliwyd.

Dywedodd Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod y Pwyllgor Gwaith yn Ynys Môn wedi penderfynu y bydd y Cyngor yn ymgynghori dros fisoedd yr haf ar gynyddu'r premiwm ar gyfer ail gartrefi yn ei ardal ac wrth wneud hynny bydd yn ystyried sut y cynhaliwyd y broses ymgynghori gan Gyngor Gwynedd. Pe bai dyfarniad cyfreithiol ar degwch proses Cyngor Gwynedd yn cael ei wneud yn y cyfamser, yna byddai Ynys Môn yn ystyried hynny cyn dechrau neu gwblhau ei phroses ymgynghori ei hun a diwygio lefel y premiwm.

- O ran y Gofrestr Risg Gorfforaethol, y rhesymeg dros ddynodi Gwywiad yr Onnen a Thlodi fel risgiau cynhenid coch.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod Gwywiad yr Onnen yn cael ei ystyried yn fater o bwys o ystyried nifer y coed yr effeithir arnynt ac y bydd yn rhaid eu torri yn ystod y 15 mlynedd nesaf. Mae llawer ohonynt mewn ardaloedd lle mae nifer uchel o bobl wrth ymyl

adeiladau, priffyrdd ac eiddo preifat. Mae'r mater wedi'i godi fel risg uchel gan yswirwyr y Cyngor ac mae'r Cyngor wedi dynodi Swyddog penodol i ymchwilio i'r mater. Er bod Tlodi fel risg wedi'i dynodi'n wreiddiol fel Cyflwyno Diwygio Lles, penderfynwyd ehangu cwmpas y risg o ddiwygio Lles fel achos i gynnwys effeithiau ehangach tlodi ar les unigolion a'r effaith ar wasanaethau'r Cyngor a'u gallu i gefnogi pobl mewn tlodi.

- P'un ai a roddwyd ystyriaeth i'r newidiadau i gyfrifoldebau'r Pwyllgor y mae Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 yn eu cyflwyno ac unrhyw effaith ddilynol ar weithgarwch Archwilio Mewnol wrth ddatblygu'r strategaeth Archwilio Mewnol.

Eglurodd y Pennaeth Archwilio a Risg, er na allai feddwl ar unwaith am unrhyw ffordd y byddai'r ddeddfwriaeth newydd yn effeithio ar weithgarwch Archwilio Mewnol pe byddai, ar ôl myfyrio, yn ystyried fel arall, byddai'n adrodd yn ôl ac yn cynghori yn unol â hynny.

Penderfynwyd cymeradwyo'r Strategaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2021/22 a chadarnhau bod y dull a'r blaenoriaethau a amlinellir ynddi yn bodloni anghenion sicrwydd y Cyngor.

NI CHYNIGIWDYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

6 ARCHWILIO ALLANOL: CYNLLUN ARCHWILIO DRAFFT 2021 - CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd yr adroddiad Archwilio Allanol a oedd yn cynnwys Cynllun Archwilio arfaethedig ar gyfer blwyddyn archwilio 2020/21 i'r Pwyllgor ei ystyried. Roedd y Cynllun yn nodi'r gwaith y cynigir ei wneud mewn perthynas â'r archwiliad ariannol, y rhaglen archwilio perfformiad ar gyfer y flwyddyn ynghyd â'r rhaglen o waith ardystio grantiau ac amserlen adrodd archwilio.

Rhoddodd Mr Alan Hughes, Arweinydd Archwilio Perfformiad Archwilio Cymru grynodedb o gyfrifoldebau'r Archwilydd Allanol o ran archwilio datganiadau ariannol, ac mewn perthynas ag asesu trefniadau'r Cyngor ar gyfer cael gwerth am arian o'r adnoddau y mae'n eu defnyddio. Hefyd i ba raddau y mae'n cymhwyso'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu a chymryd camau i gyflawni ei amcanion llesiant. Cyfeiriodd at y rhaglen archwilio perfformiad ar gyfer 2021/22 a oedd yn cynnwys darnau o waith yn ymwneud â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru 2015) (archwiliad o'r Ddeddf) y mae eu manylion i'w cadarnhau; Sicrwydd ac Asesu Risg ynghylch trefniadau i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio adnoddau a gwaith thematig mewn perthynas â galluoedd trawsnewid ac addasu cynghorau i adeiladu ar gyfer dyfodol cynaliadwy. Cadarnhaodd y bydd Archwilio Cymru yn parhau i fod yn hyblyg i gyflawni'r gwaith archwilio a nodir yn y cynllun ac mae wedi ymrwymo i sicrhau na fydd y gwaith hwn yn amharu ar y gweithgareddau y mae angen i'r Cyngor eu gwneud i ymateb i heriau parhaus a achosir gan bandemig Covid19.

Ymhelaethodd Yvonne Thomas, Rheolwr Archwilio Ariannol Archwilio Cymru ar y prif risgiau archwilio o ran y datganiad ariannol a nodwyd yn ystod cam cynllunio'r archwiliad a'r ymateb archwilio arfaethedig wrth ddelio â'r risgiau hynny, a chadarnhaodd fod y risgiau'n berthnasol i bob cyngor yng Nghymru.

Cododd y Pwyllgor y pwyntiau canlynol ynglŷn â'r cynllun archwilio arfaethedig –

- Y trefniadau a fydd yn disodli cyfrifoldebau gwelliannau parhaus yr Archwilydd Allanol na fyddant bellach yn gymwys o ganlyniad i newidiadau sy'n deillio o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Eglurodd Mr Alan Hughes fod Archwilio Cymru, o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009, wedi ymrwymo i ardystio Adroddiad Gwella a Chynllun y Cyngor a'i fod yn cyflwyno tystysgrifau i'r perwyl hwnnw. Mae'r ddeddfwriaeth newydd yn gosod dyletswydd ar gynghorau i adolygu ac adrodd ar eu perfformiad drwy hunanasesiad y bydd Archwilio Cymru yn ei archwilio er mwyn cael sicrwydd ynghylch y gwaith a wneir gan gynghorau yng Nghymru. Bydd yn elfen allweddol o'r fframwaith sicrwydd a fydd yn ei dro yn bwydo i mewn i fethodoleg sicrwydd a risg yr Archwiliad Allanol.

- Diben a swyddogaethau Cydbwyllgorau Corfforaethol y cyfeirir atynt fel rhan o'r prif risgiau archwilio ariannol a nodir o dan faterion eraill.

Eglurodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 fod Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 yn darparu ar gyfer sefydlu Cydbwyllgorau Corfforaethol sydd wedi'u cynllunio i alluogi swyddogaethau penodol - datblygu economaidd; trafniadaeth, cynllunio strategol a gwella addysg - i'w darparu'n strategol ar lefel ranbarthol gan wneud defnydd mwy effeithlon o adnoddau. Mae Cydbwyllgor Corfforaethol Rhanbarthol Gogledd Cymru sy'n cwmpasu pob un o chwe awdurdod lleol Gogledd Cymru yn rhan o'r trefniadau. Mae'r Cydbwyllgorau Corfforaethol yn endidau corfforaethol yn eu hawl eu hunain a byddant yn gallu cyflogi staff, dal asedau a gosod cyllidebau.

Penderfynwyd derbyn y Cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer 2021, a nodi ei gynnwys.

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

7 NEWIDIADAU CYFANSODDIADOL SY'N EFFEITHIO'R PWYLLGOR LLYWODRAETHU AC ARCHWILIO

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg yn nodi'r newidiadau cyfansoddiadol sy'n effeithio ar y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio oherwydd ymddiswyddiad aelod lleyg a gweithredu Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 i'w hystyried.

Adroddodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod y Pwyllgor, yn dilyn ymddiswyddiad aelod lleyg o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, wedi gwneud cais i ddiwygio Cyfansoddiad y Cyngor er mwyn lleihau nifer yr aelodau lleyg ar y Pwyllgor o ddau i un aelod lleyg hyd nes y daw darpariaethau Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 i rym. Cymeradwywyd y gwelliant gan y Cyngor Llawn ar 9 Mawrth, 2021.

Mae'r newidiadau penodol sy'n effeithio ar y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio o ganlyniad i'r Ddeddf yn ymwneud â'i enw (daeth y newid enw eisoes i rym), aelodaeth y pwyllgor, y cyfansoddiad a'r trafodion, penodi cadeirydd a dirprwy gadeirydd yn ogystal â'r gofyniad bod y Pwyllgor yn adolygu ac yn asesu gallu'r Cyngor i ymdrin â chwynion yn effeithiol. Er bod y Pwyllgor eisoes wedi bod yn derbyn adroddiad blynyddol ar gwynion, pryderon a chwythu'r chwiban fel rhan o'r gwaith o oruchwylio trefniadau llywodraethu yn y Cyngor ac y bydd yn gyfarwydd â'r maes, gwneir trefniadau gydag Awdurdod Safonau Cwynion Swyddfa Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru i hyfforddiant cwynion gael ei gyflwyno i'r Pwyllgor cyn cyflwyno'r adroddiad cwynion blynyddol ym mis Medi.

Cyfeiriodd y Pennaeth Archwilio a Risg hefyd at newidiadau sy'n deillio o'r ddeddfwriaeth newydd mewn perthynas â Pherfformiad y Cyngor ac asesu Perfformiad a fydd yn golygu y bydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn derbyn adroddiad hunanasesu drafft i'w adolygu, y bydd yn ofynnol i'r Cyngor ei lunio yn ogystal ag adroddiad ar asesiad perfformiad panel (ac ymateb y Cyngor) y bydd yn rhaid i'r Cyngor ei drefnu o leiaf unwaith yn ystod pob cylch etholiadol.

Penderfynwyd nodi'r newidiadau i Gyfansoddiad y Cyngor yn dilyn ei gais, ynghyd â'r diwygiadau a gyflwynwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

8 ADRODDIAD CAFFAEL LLESIANT YNG NGHYMRU

Cyflwynwyd adroddiad y Rheolwr Cynllunio Busnes, Rhaglenni a Pherfformiad a oedd yn cynnwys yr argymhellion a nodwyd yn adroddiad Caffael Llesiant yng Nghymru a gyhoeddwyd gan Gomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ym mis Chwefror, 2021 i'w ystyried gan y Pwyllgor. Mae adroddiad Caffael Llesiant yng Nghymru yn amlinellu i ba raddau y mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn llywio penderfyniadau comisiynu a chaffael ar draws pob un o'r 44 corff cyhoeddus yng Nghymru.

Adroddodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 fod Cyngor Ynys Môn ymhlith sampl o awdurdodau lleol a gymerodd ran yn y gwaith maes ar gyfer yr adroddiad sy'n archwilio sut mae caffael yn cael ei weithredu yn y Cyngor a sut mae gofyniad Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn cael ei ymgorffori mewn gwaith caffael o ddydd i ddydd. Yn Atodiad 1 ceir ymateb drafft y Cyngor i argymhellion yr adroddiad. Mae'r rhan fwyaf ohonynt yn gofyn am weithredu gan Lywodraeth Cymru cyn y gellir eu gweithredu wedyn ar lefel y Cyngor.

Dywedodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth(Adnoddau) a Swyddog Adran 151 fod y Cyngor wedi bod yn adolygu ei drefniadau rheoli contractau gan gynnwys y posibilrwydd o gyflwyno system ffurfiol i reoli'r swyddogaeth hon yn well a'i fod yn ymchwilio i weld pa systemau o'r fath oedd ar gael, eu nodweddion, eu manteision a'u goblygiadau o ran costau a sut y gellir eu hintegreiddio â systemau ariannol presennol y Cyngor. Mae Tîm Caffael y Cyngor hefyd yn cynnal archwiliad o sampl o gontractau i werthuso safon ac ansawdd contractau cyfredol ac i weld a yw'r elfennau rheoli contractau a rheoli perfformiad yn ddigon cadarn a sut y cânt eu monitro a'u gorfodi wedyn. Bydd canfyddiadau'r ddau ddarn hyn o waith yn llywio unrhyw benderfyniadau o ran rheoli contractau yn y dyfodol. Mae Strategaeth Gaffael y Cyngor hefyd yn cael ei hadolygu ac mae'n cael ei datblygu yn barod i'r Cyngor newydd ym mis Mai, 2022 i gyd-fynd â Chynllun Corfforaethol y Cyngor newydd.

Penderfynwyd –

- **Nodi canfyddiadau'r adroddiad Caffael Llesiant yng Nghymru – Adolygiad o'r modd y mae Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol yn llywio caffael yng Nghymru**
- **Cymeradwyo ymateb y Cyngor i'r argymhellion perthnasol a gyhoeddwyd.**

NI CHYNIWIWYD UNRHYW GAMAU YCHWANEGOL

9 BLAEN RAGLEN WAITH

Cyflwynwyd adroddiad y Pennaeth Archwilio a Risg a oedd yn cynnwys Blaen Raglen Waith y Pwyllgor hyd at fis Gorffennaf, 2021 i'r Pwyllgor ei ystyried.

Dywedodd y Pennaeth Archwilio a Risg fod cyfarfod y Pwyllgor ym mis Mehefin 2021 wedi'i glustnodi i ystyried Datganiad Cyfrifon Drafft 2020/21 a'r Datganiad Llywodraethu drafft a'i bod yn ymgynghori ar gynnwys y Rhaglen Waith yng ngoleuni'r newidiadau yn sgil Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Penderfynwyd derbyn y Blaen Raglen Waith heb unrhyw newidiadau.

**Cynghorydd Peter Rogers
Cadeirydd**